

Maciej Łaszczyk, Justyna Szpara

Wybrane zagadnienia wykładni art. 230 kodeksu spółek handlowych

Palestra 46/7-8(535-536), 30-41

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WYBRANE ZAGADNIENIA WYKŁADNI ART. 230 KODEKSU SPÓŁEK HANDLOWYCH

Zgodnie z art. 230 k.s.h. rozporządzenie prawem lub zaciągnięcie zobowiązania do świadczenia o wartości dwukrotnie przewyższającej wysokość kapitału zakładowego wymaga uchwały wspólników. Celem tego przepisu, zgodnie z uzasadnieniem projektu kodeksu spółek handlowych, jest ochrona majątku spółki i interesów wspólników „przed nadmiernie ryzykownymi, nierozważnymi bądź niekiedy nawet nieuczciwymi działaniami członków zarządu”¹. Mimo pozornej klarowności art. 230 k.s.h. wywołuje w praktyce obrotu poważne problemy, a to ze względu na trudności związane z jego wykładnią. Celem niniejszego artykułu jest identyfikacja niektórych problemów związanych z ustaleniem treści normy prawnej zakodowanej w art. 230 k.s.h.

Hipoteza normy

Pierwszym krokiem w kierunku zrekonstruowania treści normy prawnej

jest określenie elementów jej hipotezy. Zakres zastosowania normy wyrażonej w art. 230 k.s.h., zgodnie z jego literalnym brzmieniem, obejmuje przypadki dokonywania przez spółkę czynności prawnych, które mają dla niej charakter rozporządzający lub zobowiązujący. Nie obejmuje zatem czynności, które dla spółki wiążą się wyłącznie z przysporzeniem oraz czynności, które dla żadnej ze stron nie stanowią rozporządzenia ani zobowiązania, w szczególności tzw. czynności upoważniających. Nie budzi naszym zdaniem wątpliwości, że art. 230 k.s.h. dotyczy także dokonywania przez spółkę tzw. czynności o podwójnym skutku².

Literalne brzmienie art. 230 k.s.h. może prowadzić do wniosku, że każda czynność rozporządzająca lub zobowiązująca, w tym także w wykonaniu istniejącego zobowiązania, wymaga uchwały wspólników. Wniosek taki prowadziłby jednak do konsekwencji trudnych do zaakceptowania. Konieczność

¹ Druk sejmowy nr 1687 z dnia 4 lutego 2000 r., s. 39.

² Por. np.: J. A. Strzępka, E. Zielińska (w:) J. A. Strzępka: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz z orzecnictwem*, Warszawa 2001, s. 356; A. Kidyba: *Kodeks spółek handlowych. Objasnienia*, Kraków 2001, s. 556.

dokonania przez spółkę czynności rozporządzającej w wykonaniu istniejącego zobowiązania występuje w przypadkach, w których skutek rozporządzający nie wiąże się bezpośrednio z dokonaniem czynności zobowiązującej (bo został wyłączony przez strony czynności, lub brak skutku rozporządzającego czynności wynika *ex lege*), lub kiedy zobowiązanie do świadczenia polegającego na rozporządzeniu wynika ze zdarzeń innych niż czynność prawna. Przykłady te można podzielić na trzy grupy. Pierwsza obejmuje sytuację, gdy spółka zaciągnęła zobowiązanie do świadczenia polegającego na rozporządzeniu, uzyskując uchwałę wspólników co do czynności zobowiązującej. Naszym zdaniem należy uznać, że zgoda na zaciągnięcie zobowiązania obejmuje także zgodę na jego wykonanie. Ścisłej rzecz ujmując, w świetle celu regulacji art. 230 k.s.h., uchwała wspólników stanowi akceptację dla ekonomicznych skutków wiążących się dla spółki nie tyle z samym zaciągnięciem zobowiązania, ile ze spełnieniem świadczenia. Dlatego spełnienie świadczenia polegającego na rozporządzeniu prawem nie wymaga już odrębnej uchwały. Słuszność powyższego stanowiska w tych przypadkach, w których konieczność dokonania odrębnej czynności rozporządzającej wynika tylko z woli stron, które wyłączyły skutek rozporządzający czynności zobowiązującej, potwierdza dodatkowo argument, iż strony mogły-

by doprowadzić do skutku rozporządzającego w ramach jednej tylko czynności (o podwójnym skutku)³. Druga grupa obejmuje przypadki, w których zobowiązanie do dokonania rozporządzenia nie wynika z czynności prawnej, lecz z innych zdarzeń, np. z bezpodstawnego wzbogacenia, z czynu niedozwolonego. W takich przypadkach wymaganie uchwały wspólników dla dokonania przez spółkę czynności rozporządzającej wiązałoby się z podważeniem spójności systemu prawnego. Z jednej strony bowiem prawo wiązałoby z określonym zdarzeniem powstanie dla spółki obowiązku dokonania rozporządzenia, z drugiej strony uzależniałoby dokonanie rozporządzenia od decyzji organu spółki. Trzecia grupa to sytuacje, gdy zobowiązanie do rozporządzenia wynika z czynności prawnej spółki, jednak w momencie dokonywania czynności zobowiązującej uchwała wspólników nie była w świetle art. 230 k.s.h. wymagana, a następnie, w wyniku zdarzeń zaistniałych pomiędzy dokonaniem czynności zobowiązującej a rozporządzeniem (np. obniżenie kapitału zakładowego), podjęcie uchwały stałoby się konieczne. Także w tym przypadku należy jednak, naszym zdaniem, dać pierwszeństwo zasadzie *pacta sunt servanda* przed ochroną majątku spółki i przyjąć, że dokonanie rozporządzenia w takich okolicznościach nie jest objęte zakresem hipotezy art. 230 k.s.h. Podobnie przedstawia się problem w

³ Przyjęcie odmiennego poglądu nakazywałoby żądać odrębnej uchwały wspólników dotyczącej na przykład zapłaty (czynszu, ceny, wynagrodzenia) w wykonaniu zobowiązania, która wszak także stanowi czynność prawną rozporządzającą. Taki postulat jest jednak nie do zaakceptowania z punktu widzenia zasad obrotu.

przypadku umów przedwstępnych. Poprzez umowę przedwstępną jedna lub obie strony zobowiązują się do świadczenia polegającego na zawarciu w przyszłości umowy przyrzeczonej. Jeżeli wartość tak określonego świadczenia⁴ będzie równa dwukrotności kapitału zakładowego lub wyższa, to zawarcie umowy przedwstępnej wymagać będzie uchwały wspólników. Z powodów wskazanych powyżej, wykonanie umowy przedwstępnej, czyli zawarcie umowy przyrzeczonej (rozporządzającej lub zobowiązującej), nie będzie już wymagało zgody wspólników. Analiza powyższych przypadków pozwala zatem sformułować ogólny wniosek, iż dokonanie przez spółkę czynności rozporządzającej lub zobowiązującej w wykonaniu istniejącego zobowiązania, nie jest objęte hipotezą zawartą w art. 230 k.s.h.

Hipoteza normy zawartej w art. 230 k.s.h nie obejmuje wszystkich czynności spółki spełniających powyższe kryteria. Obowiązek uzyskania uchwały wspólników dotyczy jedynie przypadków, w których wartość prawa lub świadczenia, będących przedmiotem odpowiednio rozporządzenia i zobowiązania, osiąga pewną wysokość, określoną w proporcji do wysokości kapitału zakładowego. Warto w tym miejscu podkreślić, że art. 230 k.s.h. wskazuje na kryterium wartości prawa lub świadczenia, a nie na kryterium wartości czynności prawnej. Rozróżnienie to ma istotne znaczenie w

przypadku umów wzajemnych. W odniesieniu do tych umów sformułowanie art. 230 k.s.h. nakazuje, naszym zdaniem, badać wartość świadczenia każdej ze stron a nie wartość umowy⁵. Wartość prawa lub wartość świadczenia, istotna z punktu widzenia hipotezy art. 230 k.s.h., to wartość dwukrotnie przewyższająca wysokość kapitału zakładowego. Należy zwrócić uwagę na to, że w przepisie nie ma mowy o wartości przewyższającej dwukrotność kapitału zakładowego, lecz – o wartości dwukrotnie przewyższającej tę wysokość. Literalne odczytanie tego zwrotu prowadziłoby do wniosku, że zgoda wspólników wymagana jest tylko wówczas, gdy wartość prawa lub świadczenia odpowiada ściśle dwukrotnej wysokości kapitału. Norma o tak rozumianej hipotezie nie spełniałaby jednak swojej funkcji ochronnej wobec spółki i wspólników, gdyż w praktyce jej zastosowanie byłoby bardzo ograniczone. Mając zatem na uwadze cel regulacji i stosując wnioskowanie *argumentum a minori ad maius* należy uznać, że hipotezą normy objęte są wszystkie te czynności prawne, w których wartość prawa lub świadczenia jest równa dwukrotności kapitału zakładowego spółki lub większa od niej. Błędne byłoby więc również twierdzenie, że wymóg zgody wspólników dotyczy tylko sytuacji, w których wartość prawa lub świadczenia przewyższa dwukrotność kapitału zakładowego.

⁴ Przy czym wartość tę należy naszym zdaniem określić poprzez wartość prawa lub świadczenia, które będzie przedmiotem umowy przyrzeczonej.

⁵ Odmienne S. W. Ciupa: *Ograniczenia w dokonywaniu przez spółkę z o.o. czynności prawnych* (art. 230 k.s.h.), MoP 2001, nr 18, s. 912, który twierdzi, iż art. 230 k.s.h. postuluje się pojęciem „wartość czynności prawnej”.

Kolejnym etapem przy określaniu zakresu hipotezy normy zakodowanej w art. 230 k.s.h. jest odpowiedź na pytanie, jak oznaczyć wartość prawa lub wartość świadczenia dla celów porównania z podwójną wysokością kapitału zakładowego. Wysokość kapitału zakładowego spółki określana jest zawsze w walucie polskiej. W związku z tym wartość prawa lub świadczenia musi zostać określona w tym celu w pieniądzu polskim. Także wówczas, gdy strony czynności prawnej wartość tę określiły w walucie obcej lub przy użyciu innego niż pieniądz miernika wartości, albo też nie określiły jej wcale.

Dalsze rozważania poświęcamy określaniu wartości świadczenia. Odnoszą się one jednak w dużej mierze również do określania wartości prawa. Proces określania wartości w odniesieniu do świadczeń pieniężnych przedstawia się inaczej niż w przypadku pozostałych świadczeń (świadczeń niepieniężnych). Nadto, z punktu widzenia problemów związanych z określeniem wartości świadczenia, szczególne znaczenie ma podział na świadczenia jednorazowe, okresowe i ciągłe. Biorąc pod uwagę te dwa podziały świadczeń, dokonane ze względu na odmienne kryteria, można wyróżnić sytuacje, w których spółka zaciąga zobowiązanie pieniężne, czyli takie, w którym świadczeniem podstawowym jest świadczenie pieniężne⁶ i

świadczenie to ma charakter jednorazowy (tj. jego spełnienie wymaga jednorazowego zachowania dłużnika i uniezależnione jest od czynnika czasu, choćby nawet w konkretnym przypadku spełnienie świadczenia wymagało dokonania kilku czynności, i było rozciągnięte w czasie)⁷, lub okresowy (tj. polega na spełnianiu w ramach jednego stosunku zobowiązaniowego, przez pewien czas, wielu świadczeń jednorazowych, z których każde jest samoistnym świadczeniem a nie częścią innego świadczenia i które z reguły nie składają się na określoną z góry całość⁸). Jeżeli natomiast przez czynność prawną dochodzi do zaciągnięcia zobowiązania niepieniężnego, świadczenie dłużnika może być świadczeniem jednorazowym, okresowym (gdy przedmiotem świadczenia są rzeczy oznaczone co do gatunku) lub ciągłym (które polega na określonym stałym zachowaniu się dłużnika przez cały czas trwania stosunku prawnego⁹). Każda z powyższych sytuacji wymaga odrębnego omówienia z punktu widzenia problemów, jakie powstają w związku z ustaleniem wartości świadczenia dla potrzeb art. 230 k.s.h.

Określenie wartości jednorazowych świadczeń pieniężnych, wyrażonych w walucie polskiej nie sprawia trudności. Jest to wartość nominalna określona w treści czynności prawnej. Natomiast w odniesieniu do takich świadczeń wyra-

⁶ W. Czachórski: *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2002, s. 78.

⁷ Por. np.: W. Czachórski: *op. cit.*, s. 73; T. Dybowski (w.): *System prawa cywilnego*, t. III. Część I *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1981, s. 101.

⁸ Por. np.: W. Czachórski: *ibidem*; T. Dybowski: *op. cit.*, s. 102.

⁹ Por. np.: W. Czachórski: *ibidem*; T. Dybowski: *op. cit.*, s. 106.

zonych w walucie obcej powstaje pytanie, jaki przelicznik należy zastosować w celu ustalenia wartości w pieniądzu polskim. Naszym zdaniem właściwy będzie kurs sprzedaży waluty stosowany przez bank, z którego usług korzysta spółka, z chwili dokonania czynności prawnej.

W przypadku okresowych świadczeń pieniężnych powstaje pytanie, czy przedmiotem oceny winno być jedno z wielu świadczeń jednorazowych, czy też suma takich świadczeń za pewien okres, a jeśli tak, to jaki. Problem ten nie występuje oczywiście wówczas, gdy już wartość pojedynczego świadczenia jest co najmniej równa dwukrotności kapitału zakładowego. Natomiast koncepcja, iż o konieczności uzyskania uchwały wspólników zezwalającej na czynność spółki winna w każdym przypadku decydować wartość pojedynczego świadczenia (np. miesięczny czynsz najmu zawartego na dłuższy okres) spełnianego w ramach tego samego stosunku zobowiązaniowego, nie zasługuje na uznanie. Istota świadczenia okresowego tkwi w powtarzalności. Dokonanie czynności zobowiązującej do okresowych świadczeń pieniężnych wiąże się dla spółki z perspektywą zapłaty kwoty stanowiącej sumę co najmniej kilku takich jednorazowych świadczeń, a nie – kwoty odpowiadającej ich wartości jednostkowej. W konsekwencji ustalenie wartości istotnej z punktu widzenia art. 230 k.s.h. na podstawie jednego tylko takiego świadczenia, pozostawałoby także w sprzeczności

z celem ustawodawcy. Dlatego, naszym zdaniem, jeżeli liczba i wartość okresowych świadczeń pieniężnych wynika z treści czynności prawnej, np. z umowy najmu zawartej na czas określony, to adekwatną dla oceny w kontekście art. 230 k.s.h. jest suma wartości wszystkich świadczeń okresowych.

Problem powstaje wówczas, gdy czas trwania stosunku zobowiązaniowego jest nieoznaczony. Ustawodawca nie wskazuje sposobu określenia wartości w odniesieniu do takich świadczeń. I choć przepisy szeregu ustaw¹⁰ zawierają mechanizmy ustalania wartości w sytuacjach, gdy nie da jej się ustalić ani wprost, ani z odwołaniem się do zasad logiki, to ze względu na odmienny cel regulacji nie jest możliwe stosowanie tych przepisów *per analogiam*. Uwaga ta odnosi się również do regulacji zawartej w art. 75 § 2 k.c. Mechanizm określony w tym przepisie służy wyłącznie ustaleniu, czy czynność prawna wymaga formy pisemnej *ad probationem*. Choć wspólną cechą norm prawnych wynikających z art. 75 k.c. i art. 230 k.s.h. jest to, iż odwołują się do wartości prawa lub świadczenia, to różny jest przedmiot ochrony, co wyłącza możliwość zastosowania *analogiae legis*. Konkludując tę część rozważań należy uznać, że mamy do czynienia z luką konstrukcyjną uniemożliwiającą prawidłowe funkcjonowanie normy prawnej w wyżej wskazanym zakresie i brak jest możliwości wypełnienia tej luki w drodze wykładni. Zawodzą zwłaszcza wszel-

¹⁰ Por. np.: art. 75 § 2 k.c.; art. 22, 23, 23a k.p.c.; art. 6 ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych.

kie argumenty o charakterze aksjologicznym, gdyż z tego punktu widzenia obojętne jest, czy podstawą określenia wartości świadczeń okresowych jest ich wartość za rok, czy np. za 3 lata. A zatem we wskazanych wyżej przypadkach, w odniesieniu do wartości świadczeń okresowych, gdy nie da się określić wartości istotnej z punktu widzenia art. 230 k.s.h., norma prawna wynikająca z tego artykułu nie znajdzie zastosowania. W takich sytuacjach spółka może dokonywać skutecznych czynności prawnych bez zgody współników.

Powyższe uwagi odnoszą się również do świadczeń okresowych wynikających z zobowiązań niepieniężnych, a w pewnym zakresie do świadczeń ciągłych. Do tych problemów, w przypadku świadczeń niepieniężnych, dochodzą nowe. Podstawowa trudność wynika z wieloznaczności i abstrakcyjnego charakteru pojęcia wartości (także wówczas, gdy ograniczymy jego rozumienie do ekwiwalentu wyrażonego w pieniądzu). Ani to pojęcie, ani zwroty „wartość świadczenia” i „wartość prawa” nie zostały zdefiniowane. W odniesieniu do nich ustawodawca nie używa określeń mających na celu wyeliminowanie wieloznaczności, tak jak czyni to np. w art. 14 § 1 k.s.h. w odniesieniu do wkładu do spółki kapitałowej („zwyczajna wartość wkładu”, „wartość przyjęta w umowie”) lub w art. 492 § 2 k.s.h. w odniesieniu do udziałów lub akcji („wartość bilansowa”, „wartość nominalna”).

Należy więc udzielić odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób ustalić treść pojęcia wartości w rozumieniu art. 230 k.s.h. w odniesieniu do świadczeń niepieniężnych, aby wyłączyć lub co najmniej ograniczyć jego wieloznaczność, to jest, jakie cechy powinny charakteryzować kryterium oceny, czy niezbędna jest zgoda współników. Z celu przepisu wynika, że kryterium to powinno mieć charakter obiektywny, a jednocześnie uniwersalny w tym znaczeniu, że da się je zastosować do każdego rodzaju świadczenia niepieniężnego. Takie cechy spełnia, naszym zdaniem, pojęcie wartości rynkowej. Konkluzja ta wcale nie rozwiązuje jednak wszystkich problemów. Niedookreśloność pojęcia wartości rynkowej¹¹ powoduje, że w praktyce jej ustalenie może być bardzo trudne. Jest to jednak jedyne kryterium, które pozwala na realizację celu regulacji, jakim jest ochrona majątku spółki, gdyż odwołuje się do realnej wartości, o którą majątek spółki może zostać pomniejszony. Bez znaczenia z punktu widzenia art. 230 k.s.h. jest więc wartość świadczenia określona przez strony czynności prawnej. Konstatacja, iż decydująca dla stwierdzenia zaistnienia przesłanki wymogu zgody współników jest wartość rynkowa świadczenia, wyklucza także, naszym zdaniem, możliwość stosowania jakiegokolwiek innej wartości świadczenia, a zatem również różnych wartości stosownie do okoliczności¹².

¹¹ Ten sam towar może mieć różną wartość rynkową w zależności od fazy obrotu – rynkowa cena producenta, hurtownika, detalisty; różna może być wartość rynkowa takiej samej usługi w różnych miejscach Polski.

¹² Por. S. W. Ciupa: *op. cit.*, s. 912.

Dyspozycja normy

Dyspozycja określona w art. 230 k.s.h. obejmuje obowiązek uzyskania uchwały wspólników. Uchwała powinna być sformułowana w sposób pozytywny, to jest obejmować zgodę na dokonanie czynności. W braku odmiennych zasad ustalonych w umowie spółki uchwała winna zostać podjęta w trybie określonym w przepisach kodeksu spółek handlowych. Uchwała może między innymi zostać podjęta zarówno na zgromadzeniu wspólników jak i bez odbycia zgromadzenia (na podstawie art. 227 § 2 k.s.h.)¹³.

W literaturze rozważany jest problem, czy uchwała wspólników powinna dotyczyć każdej z czynności z osobna¹⁴, czy też może to być zgoda generalna, blankietowa, dotycząca wszelkich czynności, których dotyczy art. 230 k.s.h.¹⁵. Wydaje się, że problem jest nieprawidłowo postawiony. W świetle art. 230 k.s.h. nie budzi bowiem wątpliwości, że uchwała wspólników powinna obejmować każdą z czynności objętych jego hipotezą. Tylko takie znaczenie można przypisać sprostaczeniu, iż przepis odwołuje się do

pojęć „rozporządzenie prawem” i „zaciągnięcie zobowiązania do świadczenia” w liczbie pojedynczej¹⁶. Uchwała wspólników obejmuje konkretną czynność prawną spółki wtedy, gdy odpowiada ona zawartej w treści uchwały charakterystyce czynności, której zgoda dotyczy. Uchwała może przy tym zostać sformułowana zarówno bardzo ogólnie i wskazywać jedynie elementy niezbędne dla zidentyfikowania czynności, której zgoda dotyczy, jak i w sposób bardzo szczegółowy i określać większość lub wszystkie postanowienia danej czynności. Różnica wyraża się w zakresie swobody pozostawionej zarządowi spółki, bowiem zmiana elementów określonych w uchwale oznaczać będzie działanie bez uchwały wspólników¹⁷. Nadto uchwała wspólników może dotyczyć więcej niż jednej czynności spółki. Problem sprowadza się więc raczej do ustalenia, jakie elementy czynności muszą zostać określone w uchwale, by móc uznać, że w świetle art. 230 k.s.h., zgoda została skutecznie udzielona.

Uchwała wspólników powinna określać cechy czynności prawnej istotne z

¹³ W art. 230 k.s.h. mowa jest o „uchwale wspólników”, a uchwały wspólników, zgodnie z art. 227 k.s.h., mogą być podejmowane na zgromadzeniu wspólników, lub bez odbycia takiego zgromadzenia.

¹⁴ Takie stanowisko prezentuje K. Strzelczyk (w:) J. P. Naworski, K. Strzelczyk, T. Siemiątkowski, R. Potrzezsch: *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2001, s. 451.

¹⁵ Do takiego stanowiska skłania się S. W. Ciupa: *op. cit.*, s. 913 oraz St. Sołtysiński w wywiadzie zatytułowanym *Zaostrzone rygory*, *Gazeta Prawna* z dnia 19 lutego 2002 roku;

¹⁶ Por. K. Strzelczyk: *op. cit.*, s. 451, który twierdzi, że użycie przez ustawodawcę jednostkowych określeń „rozporządzenie prawem” i „zaciągnięcie zobowiązania do świadczenia” przesądza o niedopuszczalności uchwał o charakterze blankietowym. Naszym zdaniem waga wykładni gramatycznej jest w tym zakresie przeceniana, a użycie pojęć „rozporządzenie prawem” oraz „zaciągnięcie zobowiązania do świadczenia” w liczbie pojedynczej jest kwestią techniki legislacyjnej.

¹⁷ Por. J. P. Naworski: *Skutki przekroczenia przez zarządy spółek kapitałowych ograniczeń do dokonywania czynności prawnych*, PPH 2001, nr 1, s. 53.

punktu widzenia obowiązku uzyskania zgody oraz pozwalające na stwierdzenie, że dokonana następnie czynność jest zgodna z opisem zawartym w uchwale. Zgodnie z art. 230 k.s.h. obowiązek uzyskania uchwały wspólników dotyczy czynności prawnych polegających na rozporządzeniu prawem lub zaciągnięciu zobowiązania do świadczenia o określonej wartości. Uchwała wspólników powinna więc co najmniej pozwalać na określenie charakteru czynności z punktu widzenia spółki (a więc czy zgoda dotyczy rozporządzenia czy zobowiązania) oraz identyfikować prawo lub świadczenie, którego czynność dotyczy. Określenie wartości takiego prawa lub świadczenia nie jest natomiast elementem niezbędnym. Jeżeli wspólnicy podejmą uchwałę wyrażającą zgodę na rozporządzenie określonego zobowiązania nie wskazując jego wartości, to i tak uchwała ta będzie miała znaczenie z punktu widzenia art. 230 k.s.h. jedynie wtedy, gdy wartość prawa lub świadczenia będzie co najmniej równa dwukrotności kapitału zakładowego. Istotne jest, iż wspólnicy wyrazili zgodę na rozporządzenie danym prawem lub zaciągnięciu zobowiązania do konkretnego świadczenia. Nie wydaje się także, by uchwała musiała wskazywać ewentualnego kontrahenta oraz typ czynności (np. sprzedaż, darowizna, najem), choć należy się spodziewać, że w większości przypadków wspólnicy określą o jaki typ czynności chodzi.

Jeżeli przyjąć, że wystarczy, aby uchwała wspólników określała prawo lub świadczenie, którego dotyczy czynność rozporządzająca lub zobowiązująca

ca oraz, że uchwała wspólników może obejmować zgodę na więcej niż jedną czynność spółki, to nie powinna być kwestionowana skuteczność uchwały wspólników dotyczącej pewnej kategorii czynności mających za przedmiot określone prawo (prawa) lub świadczenia. Jako przykład można wskazać uchwałę dotyczącą zawierania przez spółkę, jako wynajmującego, umów najmu lokali usytuowanych w określonym budynku lub dotyczącą dokonywania rozporządzeń prawami do określonych składników mienia. W konkretnym przypadku istotne będzie, czy dana czynność spółki objęta jest zakresem udzielonej zgody. Nie wydaje się natomiast, by za skuteczną w świetle art. 230 k.s.h. można było uznać uchwałę wyrażającą zgodę na dokonywanie przez spółkę wszelkich czynności objętych hipotezą art. 230 k.s.h. Po pierwsze uchwała taka nie zawierałaby elementów, które, naszym zdaniem, należą do jej minimalnej treści (w szczególności określenie prawa lub świadczenia, którego ma dotyczyć czynność objęta zgodą). Po drugie zaś uchwała taka wkraczałaby w zakres zastrzeżony dla umowy spółki i prowadziłaby do obejścia zasady, iż wyłączenie zastosowania art. 230 k.s.h. może nastąpić jedynie na mocy umowy spółki. Skutki takiej uchwały byłyby bowiem praktycznie takie same jak wyłączenie zastosowania art. 230 k.s.h. przez umowę spółki.

Sankcja z art. 17 § 1 i 2 k.s.h. a dyspozytywny charakter normy

Dokonanie przez spółkę czynności prawnej bez uchwały wspólników wy-

maganej przez art. 230 k.s.h., zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym przez większość autorów zajmujących się interesującą nas problematyką¹⁸, powoduje skutki przewidziane w art. 17 § 1 i 2 k.s.h.¹⁹. Sankcja określona w art. 17 § 1 i 2 k.s.h. ma zastosowanie jedynie w przypadku, gdy czynność prawna została dokonana bez uchwały zgromadzenia wspólników wymaganej przez ustawę. Ważna jest natomiast, zgodnie z art. 17 § 3 k.s.h., czynność prawna dokonana bez zgody właściwego organu spółki wymaganej wyłącznie przez umowę spółki.

Norma, której źródłem jest art. 230 k.s.h., ma charakter względnie wiążący. Wskazuje na to jednoznacznie treść przepisu, zgodnie z którą ograniczenie jest wiążące „chyba że umowa spółki

wskazuje inaczej”. Umowa spółki może zatem dowolnie modyfikować regułę określoną w art. 230 k.s.h.²⁰, w tym – wyłączyć jej zastosowanie. Dyspozytywny charakter normy zawartej w art. 230 k.s.h. może rodzić przekonanie, że każde postanowienie umowy spółki modyfikujące treść lub zakres obowiązku uzyskania zgody na dokonanie przez spółkę czynności rozporządzających lub zobowiązujących, wyłącza jednocześnie zastosowanie – w przypadku naruszenia takiego obowiązku – sankcji określonej w art. 17 § 1 i 2 k.s.h. i prowadzi do oceny skutków takiego naruszenia zgodnie z art. 17 § 3 k.s.h. Teza taka jest dość często powtarzana w literaturze²¹, przy czym stopień jej uogólnienia prowadzi do wątpliwości co do kwalifikacji konkretnych przypadków

¹⁸ Por. np.: J. P. Naworski: *op. cit.*, s. 42; A. Herbet: *Zmiany regulacji prawnej spółki z o.o. na tle kodeksu spółek handlowych – zagadnienia wybrane*, PUG 2001, nr 4, s. 10; R. Pabis: *Skutki wadliwości czynności prawnych w świetle art. 17 § 1 i 2 k.s.h.*, PPH 2001, nr 6, s. 17 i n.; S. W. Ciupa: *op. cit.*, s. 914 i n. Odmiennie stanowisko prezentują jedynie: A. Koch: *Następstwa przekroczenia przez zarządy spółek kapitałowych ograniczeń do dokonywania czynności prawnych na tle kodeksu handlowego i projektu prawa spółek handlowych*, PPH 2000, nr 6, s. 8 i n. oraz A. Gierat: *Konsekwencje prawne nieprzestrzegania zasad reprezentacji spółek kapitałowych*, Prawo Spółek 2001, nr 1, s. 15 i n., którzy twierdzą, że w przypadku naruszenia obowiązku uzyskania zgody wspólników wynikającego między innymi z art. 230 k.s.h. zastosowanie znajduje wyłącznie art. 207 k.s.h., gdyż stanowi on *lex specialis* wobec art. 17 k.s.h.

¹⁹ Poza zakresem rozważań pozostawiamy charakter sankcji związanej z dokonaniem przez spółkę czynności prawnej bez zgody wspólników wymaganej przez ustawę. To wywołujące spory w doktrynie zagadnienie wymaga odrębnego opracowania.

²⁰ Inaczej A. Herbet: *op. cit.*, s. 10, a za nim S. W. Ciupa: *op. cit.*, s. 914, którzy twierdzą, powołując się na potrzebę ochrony osób trzecich, iż możliwa jest tylko taka zmiana zakresu obowiązku uzyskania zgody, która polega na podwyższeniu wartości dokonywanej transakcji w relacji do wysokości kapitału zakładowego. Wydaje się jednak, że postulat ochrony osób trzecich nie usprawiedliwia takiego ograniczenia, zważywszy na to, że modyfikacja tego rodzaju nie będzie prowadzi do zastosowania sankcji z art. 17 § 1 i 2 k.s.h. w przypadku dokonania bez stosownej zgody czynności, w której wartość prawa lub świadczenia jest niższa niż dwukrotność kapitału zakładowego.

²¹ Tak J. A. Strzępka, E. Zielińska: *op. cit.*, s. 357, którzy twierdzą, że: „Gdyby jednak wspólnicy w umowie spółki wprowadzili zmiany co do wymogu zgody (...) skutki dokonania czynności oceniane być powinny na podstawie art. 17 § 3 k.s.h. ...”; podobnie A. Kidyba: *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 571.

dokonania przez spółkę czynności bez uchwały wspólników z punktu widzenia art. 17 k.s.h. Określenie, kiedy uchwała dotycząca dokonania przez spółkę czynności rozporządzającej lub zobowiązującej wymagana jest „wyłącznie przez umowę spółki” wymaga natomiast szczegółowej analizy normy zawartej w art. 230 k.s.h. z punktu widzenia jej dyspozytywnego charakteru.

Istota normy względnie wiążącej wyraża się w tym, że znajduje ona zastosowanie tylko wtedy, gdy strony nie uregulowały danej kwestii w sposób odmienny od dyspozycji zawartej w takiej normie²². Norma wynikająca z art. 230 k.s.h. znajdzie więc zastosowanie wtedy, gdy w umowie spółki nie wyłączono w stosunku do konkretnej sytuacji objętej hipotezą art. 230 k.s.h. zastosowania dyspozycji określonej w tym przepisie (nie wprowadzając jednocześnie innej regulacji), ani nie przewidziano regulacji odmiennej. O ile pierwszy z tych przypadków zdaje się nie budzić wątpliwości, o tyle określenie, czy umowa spółki zawiera „odmienną regulację” może wiązać się z licznymi wątpliwościami. Jednocześnie, jeżeli umowa spółki utrzymuje obowiązek uzyskania zgody na dokonanie czynności, lecz w postaci pozwalającej uznać go za „odmienną regulację” (tak że w konkretnym przypadku art. 230 k.s.h. nie znajdzie zastosowania), to brak takiej zgody nie jest objęty sankcją określoną w art.

17 § 1 i 2 k.s.h. W takim przypadku zgoda będzie wymagana „wyłącznie przez umowę spółki”, a zatem czynność prawna będzie w pełni skuteczna.

Najogólniej można stwierdzić, że umowa spółki wtedy zawiera „odmienną regulację”, gdy odpowiednie postanowienie umowy, w stosunku do przypadków objętych hipotezą art. 230 k.s.h., w jakimkolwiek aspekcie odbiega od dyspozycji art. 230 k.s.h. Będą to w szczególności takie postanowienia, które przewidują konieczność uzyskania uchwały innego organu spółki lub osoby trzeciej (np. określonego wspólnika). W takim przypadku naruszenie obowiązku uzyskania zgody nie będzie powodować sankcji określonej w art. 17 § 1 i 2 k.s.h.

Natomiast powtórzenie w umowie spółki treści normy wynikającej z art. 230 k.s.h. nie będzie stanowić odmiennej regulacji, wyłączającej zastosowanie art. 230 k.s.h. Skoro norma względnie wiążąca znajduje zastosowanie pod warunkiem, że strony nie uregulowały danego zagadnienia inaczej, to powtórzenie treści normy dyspozytywnej nie ma wpływu na jej zastosowanie w konkretnym przypadku (i nie powoduje innych skutków niż powtórzenie przez strony czynności prawnej treści normy imperatywnej). Nie wyłącza zastosowania art. 230 k.s.h. także ewentualne uzupełnienie w umowie spółki dyspozycji art. 230 k.s.h. (np. przez wprowadzenie wymogu kwa-

²² Na temat definicji normy dyspozytywnej por.: A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996, s. 78 i n.; Z. Radwański: *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1993, s. 38 i n.; M. Piotrowski: *Normy prawne imperatywne i dyspozytywne*, Warszawa – Poznań 1990, s. 23.

lifikowanej większości, wymogu określonego kworum). Dokonanie czynności bez uchwały wspólników wymaganej zarówno przez umowę spółki jak i ustawę powoduje zastosowanie sankcji z art. 17 § 1 i 2 k.s.h.

Trudniejsze do rozstrzygnięcia są sytuacje, w których w umowie spółki znajdują się postanowienia odnoszące się tylko do części hipotezy zawartej w art. 230 k.s.h. (ewentualnie modyfikujące także dyspozycję). Chodzi tu między innymi o postanowienia dotyczące czynności rozporządzających i zobowiązujących, w których wartość prawa lub świadczenia jest inna, wyższa lub niższa, od oznaczonej w art. 230 k.s.h.

Gdy umowa spółki reguluje dokonywanie przez spółkę czynności o wartości wyższej niż określona w art. 230 k.s.h. (na przykład o wartości przekraczającej trzykrotność kapitału zakładowego), odpowiednie postanowienie umowy należy rozumieć dwojako. Po pierwsze takie postanowienie może stanowić dorozumiane wyłączenie zastosowania art. 230 k.s.h. w odniesieniu do czynności mających za przedmiot rozporządzenie prawem lub zaciągnięcie zobowiązania do świadczenia o wartości równej lub wyższej niż dwukrotność kapitału zakładowego, lecz nie przekraczającej dolnej granicy obowiązku uzyskania zgody określonej w umowie. Jednak interpretacja umowy spółki może prowadzić do przeciwnego wniosku, gdy postanowienie umowy przewiduje obowiązek uzyskania zgody w zakresie zmodyfikowanym

w stosunku do dyspozycji zawartej w art. 230 k.s.h.²³. Po drugie postanowienie takie, w zakresie, w jakim przewiduje obowiązek uzyskania zgody, powtarza jedynie dyspozycję art. 230 k.s.h. (o ile nie wprowadza modyfikacji wyłączających jego zastosowanie). W związku z powyższym naruszenie obowiązku uzyskania uchwały wspólników w odniesieniu do takich czynności będzie skutkowało sankcją z art. 17 § 1 i 2 k.s.h.

Możliwa jest także sytuacja, w której umowa spółki reguluje dokonywanie czynności, w których wartość prawa lub świadczenia jest niższa niż określona w art. 230 k.s.h. (na przykład, w których wartość prawa lub świadczenia przekracza równowartość kapitału zakładowego). Takie postanowienie także należy oceniać w dwóch aspektach. W części dotyczącej czynności mających za przedmiot prawa lub świadczenia o wartości niższej niż dwukrotność kapitału zakładowego postanowienie takie wprowadza samodzielną regulację, naruszenie której nie podlega sankcji z art. 17 § 1 i 2 k.s.h. Z kolei w części dotyczącej czynności, w których wartość prawa lub świadczenia jest równa lub wyższa niż dwukrotność kapitału zakładowego spółki, postanowienie takie powtarza jedynie dyspozycję art. 230 k.s.h. (jak w poprzednim przypadku, z zastrzeżeniem, że umowa spółki nie przewiduje „odmiennej regulacji” wyłączającej zastosowanie art. 230 k.s.h.) i w tym zakresie naruszenie obowiązku uzyskania uchwały wspólników objęte

²³ Takie postanowienie może być rozumiane jako wyjątek od zasady określonej w art. 230 k.s.h.

będzie sankcją określoną w art. 17 § 1 i 2 k.s.h.

Powyższe uwagi ilustrują przedstawioną na wstępie tezę o trudnościach związanych z wykładnią art. 230 k.s.h. Choć ramy niniejszego opracowania wymagały dokonania pewnych skrótów i uogólnień, analiza problemów, jakie powstają przy próbie interpretacji art. 230 k.s.h., skłania do wniosku, iż są wśród nich zarówno ta-

kie, które w procesie wykładni usunąć się dadzą, jak i takie, których rozstrzygnięcie jest niezwykle trudne lub nawet niemożliwe. Należy się spodziewać, że w praktyce działalności spółek z ograniczoną odpowiedzialnością art. 230 k.s.h. dostarczy jeszcze niejednego tematu do dyskusji. Skłania to do postawienia pytania o zasadność utrzymania art. 230 k.s.h. w obecnym brzmieniu.